

PEF

UNIVERZA V LJUBLJANI
Pedagoška fakulteta

VKLJUČEVANJE ali VKLJUČENOST OSEB S POSEBNIMI POTREBAMI – teoretični, normativni in aplikativni vidiki

Študijsko gradivo pri predmetu Konceptualizacija vključevanja oseb s posebnimi potrebami

**Mojca
Vrhovski M.**

Oddelek za specialno in rehabilitacijsko pedagogiko

Ljubljana, 2026

Vključevanje ali vključenost oseb s posebnimi s posebnimi potrebami – teoretični, normativni in aplikativni vidiki

Študijsko gradivo pri predmetu Konceptualizacija oseb s posebnimi potrebami

Avtorica: dr. Mojca Vrhovski M.

Lektoriranje: Besedilo ni lektorirano

Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani

Oddelek za specialno in rehabilitacijsko pedagogiko

Ljubljana, 2026

UVOD

Študijsko gradivo **Vključevanje ali vključenost oseb s posebnimi potrebami – teoretični, normativni in aplikativni vidiki** obravnava vključevanje oseb s posebnimi potrebami z več vidikov. Posebna pozornost je namenjena razlikovanju med pojmom vključevanje (omogočanje vključevanja in sodelovanja) in vključenost (dejansko stanje pripadnosti celoti in sodelovanja v skupnosti).

V prvem delu predstavi temeljne teoretične pristope k razumevanju vključevanja oz. vključenosti oseb s posebnimi potrebami (osnovne pojme, zgodovinski razvoj družbene skrbi za osebe s posebnimi potrebami, pogoje za uvajanje vključenosti, raznoliko terminologijo glede na področje rabe ter posamezne modele oz. pristope, ki podpirajo vključenost in aktivno udeležbo oseb s posebnimi potrebami).

Drugi del gradiva se osredotoča na normativni okvir, ki ureja pravice oseb s posebnimi potrebami na nacionalni in mednarodni ravni. Pri tem so predstavljeni ključni pravni dokumenti, načela ter usmeritve, ki oblikujejo politike vključevanja ter pravic na različnih področjih.

V tretjem, aplikativnem, delu gradivo prikaže primere dobre prakse in pristopov, ki podpirajo učinkovito vključevanje oseb s posebnimi potrebami v študij. Na koncu pa v razmislek ponudi nekatere teoretsko-konceptualne teme in vprašanja, ki se ukvarjajo z osnovnimi pojmi, modeli in pristopi, ki jih lahko apliciramo na prakso oz. druge konkretne primere.

Namen tega študijskega gradiva je študentom in drugim zainteresiranim bralcem ponuditi vpogled v kompleksnost pojmovanja vključevanja/vključenosti oseb s posebnimi potrebami ter spodbuditi kritično razmišljanje o možnostih za konceptualno analizo področja.

VSEBINA

1. TEORETIČNI VIDIKI

- 1.1 Osnovni pojmi (6)
- 1.2 Zgodovinska geneza (7-9)
- 1.3 Pogoji za uvajanje inkluzije/vključenosti (10-18)
- 1.4 Terminologija (19-26)
- 1.5 Modeli oz. pristopi, ki podpirajo vključenost in aktivno udeležbo oseb s posebnimi potrebami (27-30)

2. NORMATIVI VIDIKI

- 2.1 Zakonodaja – pravilniki in pravice oseb s posebnimi potrebami (32-36)

3. APLIKATIV- NI VIDIKI

- 3.1 Ukrepi, ki pospešujejo/povečujejo učinkovito vključenost – dobre prakse in/ali »univerzalni model« (38-40)
- 3.2 Dileme, težave oz. izzivi vključevanja/vključenosti v študijski proces (41-47)
- 3.3 Zagotavljanje podpore in izkušnje študentov z vključevanjem/vključenostjo v študijski proces (49-57)

1.
TEORETIČNI
VIDIKI

- 1.1 Osnovni pojmi (6)
- 1.2 Zgodovinska geneza (7-9)
- 1.3 Pogoji za uvajanje inkluzije/vključenosti (10-18)
- 1.4 Terminologija (19-26)
- 1.5 Modeli oz. pristopi, ki podpirajo vključenost in aktivno udeležbo oseb s posebnimi potrebami (27-30)

1.

1.1 OSNOVNI POJMI

Slika 1: Sustainable development goals

S ČIM SMO POGOJENI IN KAJ BI SI ŽELELI? (Normativni vidik: KAKO BI MORALO BITI? Pozitivni vidik: KAKO DEJANSKO JE?)

- Z **ZGODOVINSKO GENEZO** družbene skrbi za osebe s posebnimi potrebami.
- Z **DRUŽBENIMI** (ekonomskimi, socialnimi, političnimi, ideološkimi, kulturnimi... interesi) in **TEORETIČNIMI** (ZNANSTVENIMI) **IZHODIŠČI**.
- Z **DEFINIRANJEM** (besede, termini, pojmi, koncepti) in **KLASIFICIRANJEM** "normalnega" in "ne-normalnega" in določanjem meje med njima (enako-pravično, enake možnosti-enaki standardi, enakovrednost)
- Z **RAZLIČNIMI MODELI** (npr. z usmerjanjem na potencialno problematične odnose med posameznikom in okoljem in (ne samo) k biološkim, medicinskim in psihološkim paradigmam).
- Z uveljavljanjem različnih družbenih trendov in **SPREMEMB V PROCESU VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA** (npr. osredotočanjem v sposobnosti/priložnosti namesto zgolj v primanjkljaje).

OBDOBJE		VZROK	POSLEDICA (odnos do "odstopajočih")
Prazgodovina		- preživetje odvisno od vsakega posameznega člana - verovanje (demoni)	ELIMINACIJA (uničevanje) - smrt - zavrnitev - kaznovanje
Stari vek	Starodavna Grčija in Rim	- poskusi razumevanja: »iz čistega razuma«	- ločevanje neuporabnega od zdravega
Srednji vek		- ritual - magija - religija	NIVELACIJA (mešanje) - »glas Drugega« - nadnaravni pojav

Slika 2

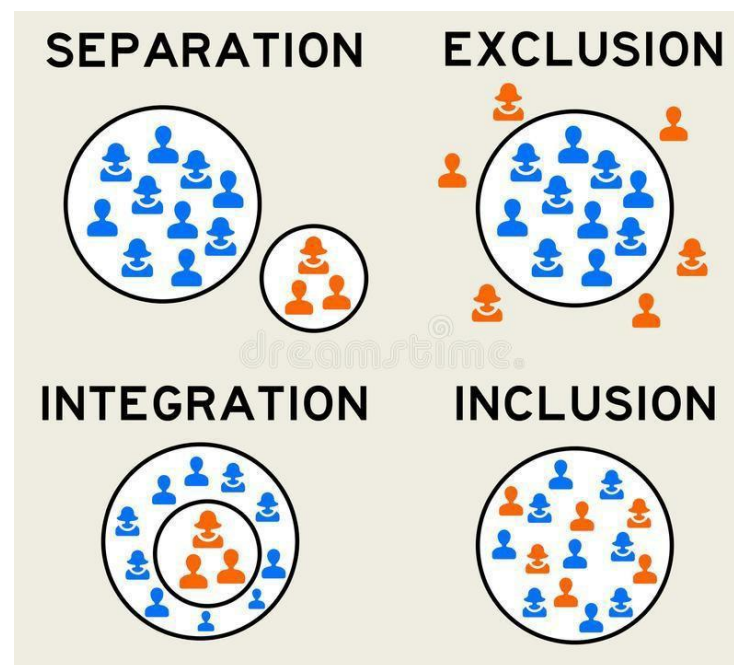
OBDOBJE		VZROK	POSLEDICA (odnos do „odstopajočih“)
Novi vek	Renesansa	- obrednost (imaginarna svoboda) - družbena koristnost - simbolizacija nemira (krhkost in konec posvetnega in tuzemskega)	- brezumno - moteče - nemočno
	Klasicizem	- razum (razumna ureditev mesta in države, razumna vladarjeva moč, razumno dodeljevanje pomoči...) - moralna pravila (moralna korekcija, s katero je bilo mogoče ustvariti mirno in urejeno mesto)	SEGREGACIJA (zapiranje) - revščina - nezmožnost za delo - neprilagojenost okolju - družbena nekoristnost - družbeno zlo
	Razsvetljenstvo	- razsvetljenska logika - francoska revolucija - »človečnost« dobi nov pomen	SEPARACIJA (osvobajanje) - posebna pomoč - izolacija od zunanjega sveta (terapevtski pomen – pogoj za ozdravitev) - osebe so bolne (neozdravljivost) - osebe so razvojno zaostale (učljivost)
Od 1910- (20 stol.)		- razlikovanje med patološkim in normalnim - medicinski –kranimetrični pristopi - psihološke metode	- ločevanje »najneumnejših« od »najbistrejših« učencev - razlikovanje med »normalno« in »ne-normalno«, med običajno, nevrotično in posebno... populacijo

INTEGRACIJA (vključevanje)

- Povezovanje posameznikov, skupine posameznikov v večjo celoto.
- „Vstopi, če se lahko prilagodiš.“ (Corbett, 1999, 128)
- Modernistični koncept (monolitnost)
- Hierarhične strukture (odstopanje od povprečnih normativnih standardov)
- Univerzalizem (povprečnost)
- Asimilacija
- Uveljavljanje pravic (pozitivna diskriminacija OPP)

INKLUZIJA (vključenost, občutek pripadnosti)

- Prizadevanje, da postane posameznik del celote.
- „Vstopi, ker spoštujemo razlike in ker si lahko tak, kot si.“ (Corbett, 1999, 1, 28)
- Postmodernistični koncept (polikulturnost, heterogenost)
- Mrežne strukture (enakopravnost)
- Individualizacija
- Identiteta vsakega posameznika
- „Nova kultura“ širjenja idej enakosti, enakopravnosti, razumnih prilagoditev na vsa področja eksistence

Slika 3: Exclusion inclusion. The difference between separation, integration, exclusion and inclusion

1.3 POGOJI ZA UVAJANJE INKLUZIJE/vključenosti

vizija	usposobljenost	pripravljenost	viri	akcijski načrt	= uspešna vključenost
	usposobljenost	pripravljenost	viri	akcijski načrt	= zmeda, negotovost
vizija		pripravljenost	viri	akcijski načrt	= nelagodje, strah
vizija	usposobljenost		viri	akcijski načrt	= upiranje
vizija	usposobljenost	pripravljenost		akcijski načrt	= razočaranost
vizija	usposobljenost	pripravljenost	viri		= stopicanje na mestu

(Lorenz, 1998, v Herlec, 2001, 9)

Družbeni pogoji, ki omogočajo vključenost so:

- kultura, ki omogoča **udeležbo** in **sodelovanje** v družbenih procesih,
- zmanjševanje izključevanja in kategoriziranja,
- neomejeno **soočanje** različnih teorij, stališč, vrednot...,
- ideje o multi in inter-kulturnosti, **sožitju**, **tolerantnosti**, **sobivanju**, **strpnosti**, **enakopravnosti**, **enakih možnostih**, **emancipaciji**...,
- pozitivno vrednotenje **spособnosti in zmožnosti** vseh oseb (tudi tistih s „posebnimi potrebami“),
- družba, v kateri se **podpirajo različne potrebe** in **sprejemajo posebnosti**, ki jih oblikujejo spol, narodnost, jezikovna pripadnost, različni družbeni statusi, stopnje izobrazbe in tudi posamezne pomanjkljivosti, težave, motnje, bolezni itd. (Vrhovski M., M., 2002)

INTEGRACIJA

INKLUZIJA

Slika 4: Risba učenca

"Če se ti ni treba spraševati o prilagoditvah, si že prilagojen.

In če še vedno o njih razmišljaš, potem je teh prilagoditev zate preveč in moraš nujno izbrati nekaj drugega."

(D. 2007, 10 LET)

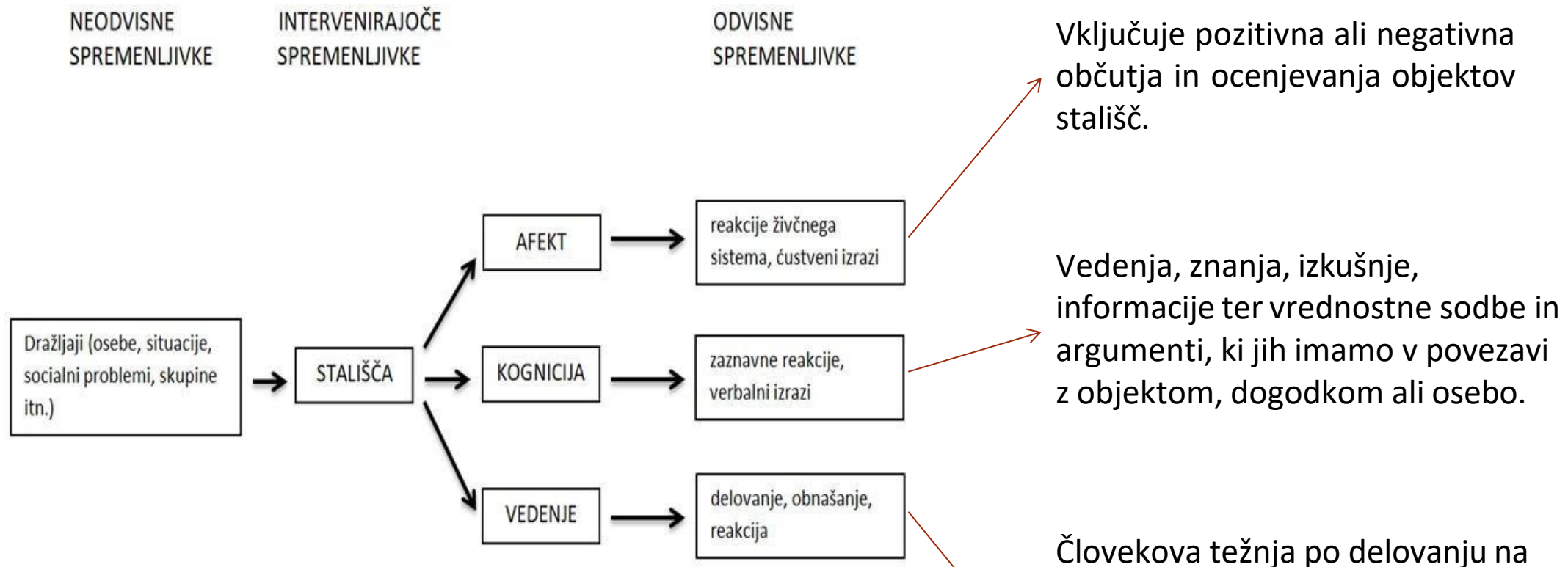
Slika 5: Risba otroka

Razvijanje vključujočega okolja sodi v globlje razvojne spremembe, ki zahtevajo paradigmatsko spremembo (spreminjanje prepričanj, mentalnih modelov in razvijanje novih kompetenc).

SPREMINJANJE STALIŠČ, STEREOTIPOV, PREDSDOKOV, MENTALNIH MODELOV...

- **Stereotipna predvidevanja** o OPP temeljijo na **vraževerju, mitih in splošnih mnenjih** iz prejšnjih, manj razsvetljenih časov. Naša kultura jih je podedovala in predvidevanja vztrajajo deloma zato, ker so **konstantno reproducirana skozi (medijsko) komunikacijo**. Tako, kot se v »normalnem učnem procesu« naučimo implicitnega ali eksplicitnega odnosa do rasizma ali seksizma, se naučimo tudi **negativnih predpostavljaj o osebah s posebnimi potrebami** (Barnes, 1992).

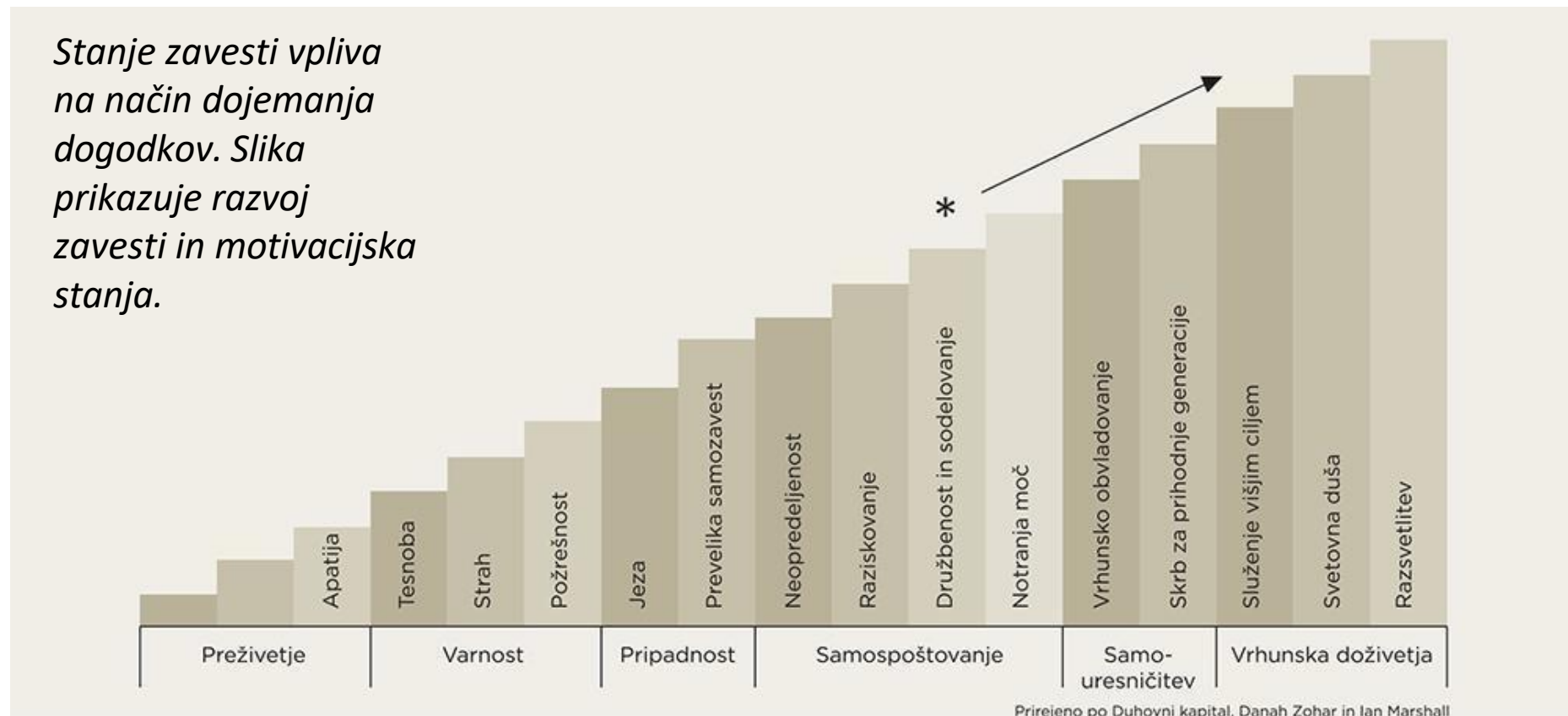
„Ljudi in stvari doživljamo prežete z vrednostjo ali nevrednostjo in niti najmanj se ne zavedamo, da ta vrednost ali nevrednost **izvira iz nas**, opazujočih, in ne iz stvari in ljudi samih.« (Radbruch, 2001, 33, v Flander, 2004, 27)

Model stališč (Stahlberg in Frey, 1990, 145, v Ule, 2004, 118)

STALIŠČA, ki so zasnovana na nepreverjenih dejstvih, imenujemo **PREDSODKI**.

Razvoj zavesti se kaže tudi v premiku po lestvici motivov, ki so povezani z višjimi potrebami, kot so raziskovanje, družbenost in sodelovanje, notranja moč, vrhunsko obvladovanje, skrb za prihodnje generacije ter služenje višjim ciljem (Zohar in Marshall, 2006, v Klopčič, 2017).

Slika 6: Voditeljstvo prihodnosti, zavest energija in ljubezen

Ideja „normalnega“ telesa služi potrebam kapitala (delo, proizvodnja, učinkovitost, storilnost, potrošnja, lepota, modna industrija ...)

Slika 7

„Torej obstaja z vidika dejstva med normalnim in nenormalnim odnos izključevanja. Toda ta negacija je podrejena operaciji negacije, popravku, ki ga zahteva nenormalnost. Torej ni noben paradoks, če rečemo, da je nenormalno, ki je sicer logično drugotno, eksistenčno prvotno.“
(Canguilhem, 1987, 184)

Slika 8: Pro Infirmis «Because who is perfect?»
<https://www.youtube.com/watch?v=E8umFV69fNg>

Slika 9

15%

An estimated 15% of the world's population have a disability.

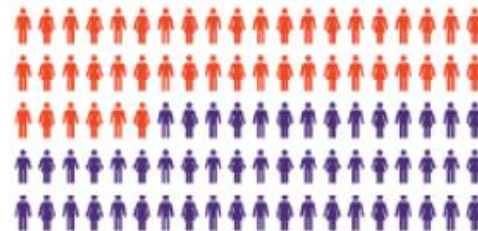
1 in 5

One in five women is likely to experience disability during her life.

46%

46% of persons aged 60 years and over have a disability.

1 in 10

One in ten children is a child with a disability.

Global population of persons with disabilities. Infographic from UN Disability-Inclusive Communications Guidelines (IASC Guidelines, 2019, Inclusion of Persons with Disabilities in Humanitarian Action)

V svoji študiji je Hunt določil **10 stereotipov**, ki so jih mediji uporabljali za prikazovanje oseb s posebnimi potrebami (Barnes, 1991):

aseksualne

objekti
zanimanja,
radovednosti
ali nasilja

patetične,
vredne
usmiljenja

pohabljeni

zlovešče ali
zlobne

breme
ostalim

smešne,

objekti
posmeha

same sebi
največji
sovražnik

da vplivajo
na ostale

nezmožne
sodelovati v
»običajnem«
vsakdanjem življenju

Slika 11: Pro Infirmis «Because who is perfect?»

- Izogibati se je potrebno **enostranski karakterizaciji**.
- Fizične in psihične lastnosti posameznika ne smejo biti prikazane **kot nekaj, kar določa osebnost**.
- Izogibati se je potrebno prikazovanju oseb s posebnimi potrebami **kot nekaj nenavadnega oz. izjemnega**.
- **Posmehovanje** iz posebnih potreb ni primerno.
- Izogibati se je potrebno prikazovanju oseb s posebnimi potrebami **kot ne-spolnih**.
- Izogibati se je potrebno (pretiranemu) prikazovanju oseb s posebnimi potrebami **z izjemnimi sposobnostmi**; tako namigujemo, da mora oseba nadkompenzirati in postati »super«, da je sprejeta v družbi.
- Izogibati se je potrebno prepričanju, da oseba **potrebuje »samo voljo in primeren odnos«**, da uspe.

- Osebe s posebnimi potrebami, naj bodo prikazane kot osebe, ki imajo **kompleksno osebnost in doživljajo vse vrste čustev**.
- Osebe s posebnimi potrebami, naj bodo v ustreznem sorazmerju prikazane **kot nekdo, ki prejema in nekdo, ki daje**.
- Prikazati je potrebno prisotnost oseb s posebnimi potrebami **v vseh oblikah običajnega življenja**.
- Pri prikazovanju oseb s posebnimi potrebami se je pomembno zavedati, **da večina javnosti ne pozna okoljskih, socialnih in drugih ovir**, ki tem osebam preprečujejo živeti polno in aktivno, »normalno« življenje.
- Ko prikazujemo osebo s posebnimi potrebami, moramo biti pozorni, da **vključimo predstavnike vseh spolov, ras, kultur in starosti**.

(Barnes, 1992; Rieser 2006b, v Podobnik, 2013)

1.4 TERMINOLOGIJA (o kom govorimo?)

Beseda

...in njen pomen;
...ki se rodi in razvija;
...ki spreminja pomen;
...za komunikacijo...

Teoretična,
empirična in
razvojna graditev
čim bolj
natančnega,
eksaktnega izrazja.

TERMINOLOGIJA

- JEZIK V JEZIKU
- STANDARDIZACIJA POIMENOVANJ V DOLOČENI STROKI
- "NORMATIVNA KONTROLA" STROKOVNE KOMUNIKACIJE
- ENOZNAČNO ODDAJANJE IN SPREJEMANJE SPOROČILA
- ENOZNAČNO RAZUMEVANJE

»Besede **zduružujejo** ljudi, jih **povezujejo**, čeprav to ni nujno ali samoumevno. Ljudje se lahko, pod določenimi pogoji, **seveda, dobesedno zduružujejo okoli posameznih besed**, besednih zvez, izjav, trditev, stavkov. Besede jih v takih primerih družijo, družijo jih tudi pomeni, ki jih zagotavljajo in ustvarjajo. Ne smemo misliti, da z besedami samo opisujemo svet ali ga razlagamo. Njihova raba tudi **vpliva na naše vedenje**, na to, s kom se bomo družili, koliko časa, na kakšne načine. Prav tako upirali, proti čemu bomo protestirali, za kaj se bomo ali čemu se bomo upirali, proti čemu bomo protestirali, za kaj **preidejo besede, kot so lahko izčrpani in utrujeni ljudje, ki jih uporablja dan za dnem, leto za letom, ne da bi se kar koli spremenilo**« (Rutar idr., 2010, str. 39) – ne spremeni se seveda prav zaradi tega.« (Rutar idr., 2010, str. 39)

Slika 12: Slovar slovenskega knjižnega jezika v Ljubljani, 21. julija 2015

- osebe z razvojnimi motnjami, osebe z motnjami v duševnem in telesnem razvoju, invalidi, hendikepirani...
- **OSEBE S POSEBNIMI (VI) POTREBAMI**
- otroci z **motnjami v duševnem razvoju, slepi in slabovidni** otroci oziroma otroci z okvaro vidne funkcije, **gluhi in naglušni** otroci, otroci z **gluhoslepoto**, otroci z **govorno-jezikovnimi motnjami**, **gibalno ovirani** otroci, dolgotrajno bolni otroci, otroci s **primanjkljaji na posameznih področjih učenja**, otroci z **avtističnimi motnjami** ter otroci s **čustvenimi in vedenjskimi motnjami** (**ZUOPP-1, 2026**)

KOMUNIKACIJA (s kom govorimo?)

- Strah pred uporabo napačne besede.
- Govorimo z osebo in ne s stanjem, ki ga ta oseba ima.
- Govorimo z osebo in ne s posrednikom.
- Nikoli ne domnevajte, kaj oseba zmore, zato vprašajte.
- Uporabljajte izraze kot so peč, hoja, videti, gledati, slišati... tudi, če imate ob sebi osebo, ki ima težave na tem področju.
- Osebi, ki je slepa, se predstavite in povejte, ko odhajate.
- Bodite vedno obrnjeni proti osebi, ki vas ne sliši. Ni potrebe po povečani glasnosti, razen, če vas za to posebej prosijo.
- Ne zaključujte povedi osebam, ki imajo težave z govorom. Pustite jim, da končajo sami.
- Če ne razumete, kaj je oseba povedala, prosite, da povedano ponovi.
- Ko se pogovarjate z osebo na invalidskem vozičku, sedite ali počepnite.

**ZAUPNOST in
VAROVANJE
PODATKOV**

**O specifičnih
težavah osebe se
pogovorite osebno
in zasebno!**

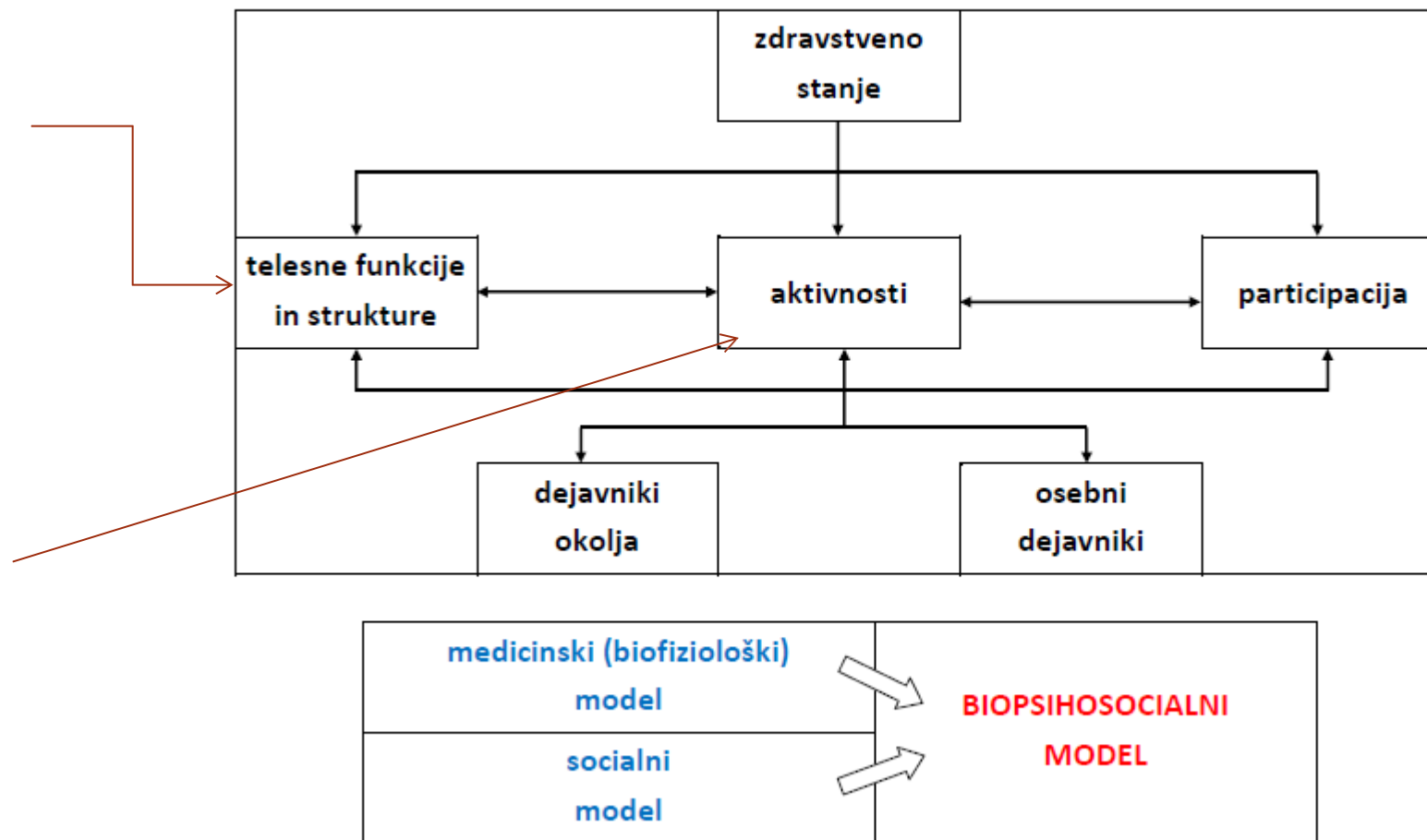
BIO

**Bolezen,
poškodba,
okvara**
(impairment)

Invalidnost
(disability)
= omejitev ali
nezmožnost
opravljanja
neke
dejavnosti,
dela

PSIHO

WHO, 2001 – International Classification of Functioning Disability and Health (ICF)

**Hendikep,
oviranost**
(handicap) =
pikrajšanost
določene osebe
zaradi
poškodbe,
invalidnosti...,
kar omejuje
izpolnjevanje
določene vloge.

SOCIALNO

Npr. izguba sluha – omejitev v komunikaciji in govoru – oviranost pri komunikaciji z drugimi ljudmi.

Polemika o prevodu “persons with disabilities” v invalidi?

Strategija o pravicah invalidov, Akcijski program za invalide, Konvencija ZN o pravicah invalidov ipd.

[Invalid | ZRC SAZU](#)

Argumenti zagovornikov termina »invalid«

Opozarjajo, da:

- je **»invalid«** v Sloveniji pravni in institucionalni termin,
- obstaja v zakonodaji (npr. invalidsko varstvo, invalidska organizacija),
- ga uporabljajo tudi številne invalidske organizacije same.

Zato menijo, da je:

termin **nevtralen v slovenskem pravnem jeziku**, in praktičen za zakonodajo, pridobivanje pravic...

Argumenti kritikov prevoda

Pravijo, da je izraz **»invalid«** problematičen, ker:

- izhaja iz lat. *invalidus* (“nemočen, bolehen”),
- lahko deluje **stigmatizirajoče ali zastarelo**,
- ne sledi terminologiji Konvencije ZN.

Zato zagovarjajo prevod:

»osebe z invalidnostjo« ali **»osebe z oviranostjo«**.

Raznolika terminologija za poimenovanje ljudi z invalidnostjo, posebnimi potrebami, oviranostjo... **se v slovenščini razlikuje glede na področje rabe: zakonodaja, akademski diskurz v različnih strokah, mednarodni dokumenti in aktivizem (poistovetenje, identiteta).**

KONCEPT	BESEDA	TERMIN	POJEM
- je najsplošnejša predstava o nečem	➤ beseda in njen pomen	❖ »slovarska deskripcija« = stvar lingvistike	• je določanje vsebinskih pomenov
- nastane s posploševanjem lastnosti	➤ beseda, ki se rodi in razvija (menja svoj pomen)	❖ teoretična, empirična in razvojna graditev čim bolj natančnega, eksaktnega izrazja	• gre za raziskovanje terminov z vidika njihovih deskriptorjev, vsebinskega in znakovnega razvoja ter nasprotij in povezav
- je oblika in način mišljenja in razumevanja	➤ beseda za komunikacijo		

ISKANJE POGOJENOSTI
POJMA JE STVAR
KONCEPTUALNE
ANALIZE

POGOJENOST Z DRUŽBENIMI (ekonomskimi, socialnimi, političnimi, ideološkimi, zgodovinskimi, kulturnimi... interesi) in S
TEORETIČNIMI (ZNANSTVENIMI) IZHODIŠČI

- **Materialna osnova**

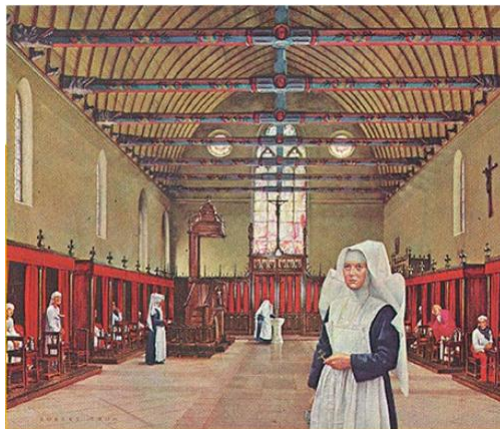
MEDICINSKI
VIDIK

Slika 14: Backstory and Context

SOCIALNI
VIDIK

Slika 17

Slika 15: Osebe s posebnimi
potrebami v samostanih

Slika 16: Ladja norcev, Sebastian Brant.
1549

MORALNI
VIDIK

Slika 18: Vključenost v zaposlitev

Slika 19: Protest marca 1990 za spodbudo k sprejetju zakona

MEDICINSKI MODEL

Ker je oseba na invalidskem vozičku, ne more v stavbo, do katere vodijo stopnice.

Težava je v posamezniku.

Pomembna je „diagnoza“.

SOCIALNI MODEL

Ker dostop do stavbe ni dobro (prilagojeno) načrtovan in grajen, oseba na invalidskem vozičku ne more v stavbo.

Težava je v okolju oz. v družbi.

Pomembni so razlogi, ki posamezniku onemogočajo enakopravno vključevanje.

Slika 20: Vključujoč vrtiljak

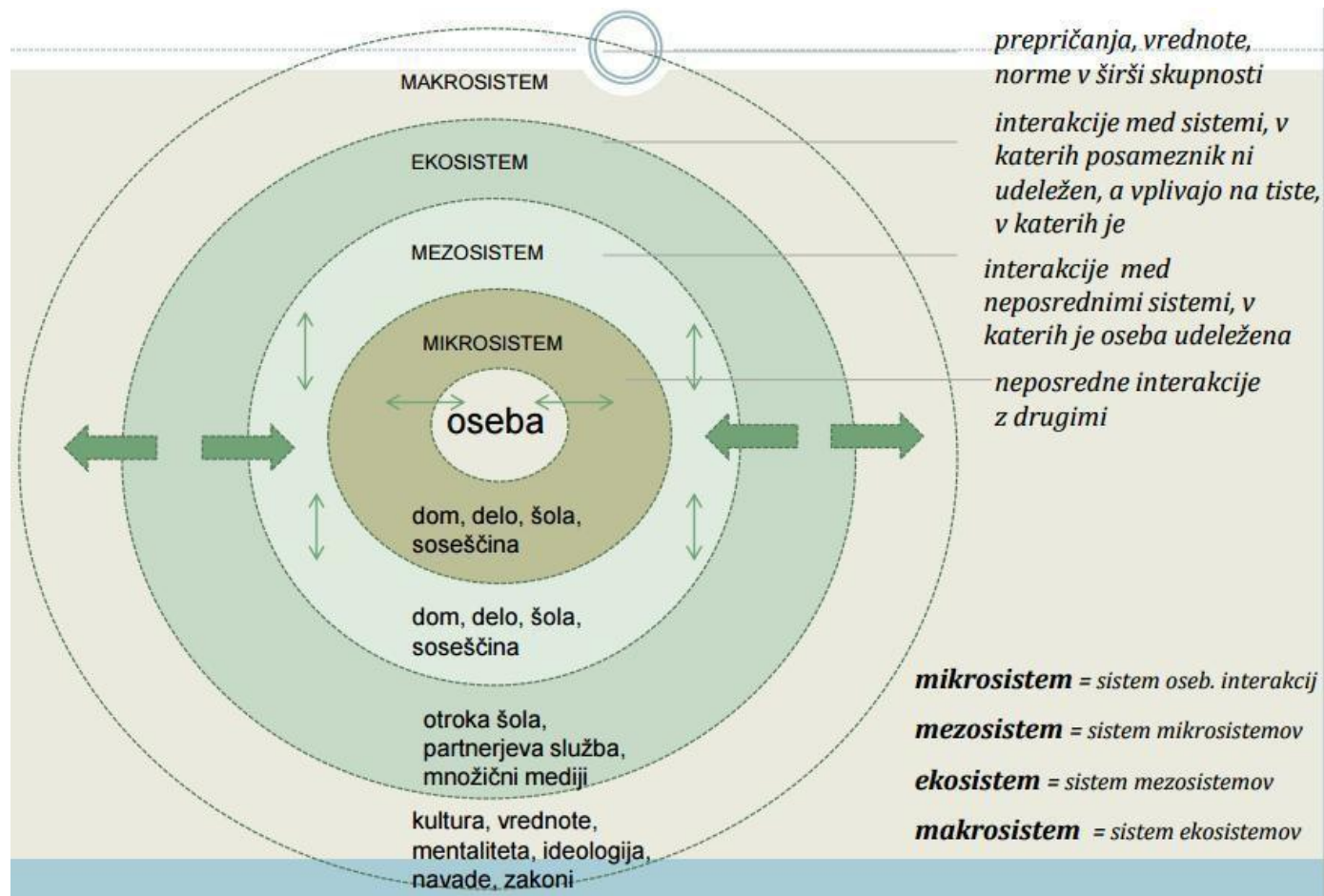

1.5 MODELI oz. PRISTOPI, ki podpirajo vključenost in aktivno participacijo oseb s posebnimi potrebami

Slika 21: Urie Bronfenbrenner

**EKOSISTEMSKI
MODEL** - Urie
Bronfenbrenner
(1972,1979)
„Vse je odvisno...“
Posameznik in
interakcije z okoljem.

Slika 22: Shema Bronfenbrennerjevega ekosistemskega modela

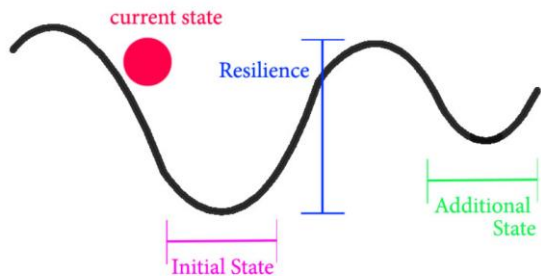

Figure 2.6 Resilience and State: The metaphor of a ball in a basin.

Credit: Yoonin Hong © Penn State University is licensed under [CC BY-NC-SA 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/)

Slika 23: Resilience and State: The metaphor of a ball in a basin.

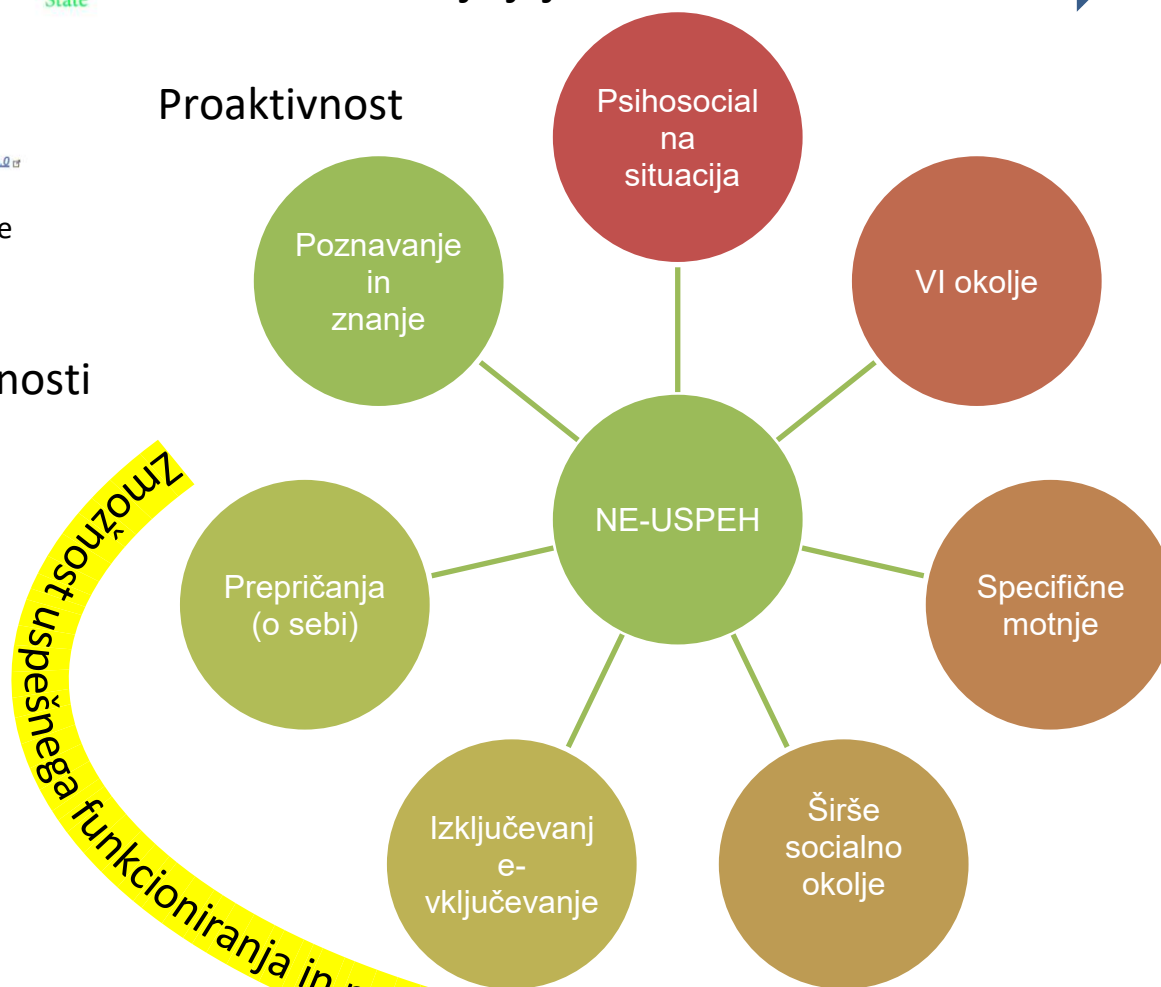
MODEL RIZIČNOST - REZILIENTNOST

Primanjkljaji

Močna področja, dejavniki uspešnosti

Proaktivnost

Omogočanje učenja – zbirka različnih strategij, nadomestne strategije...

Zavedanje in sprejemanje lastnih težav

Čustvena podpora odraslih

Spodbujanje vztrajnosti

Strategije čustvenega obvladovanja težav

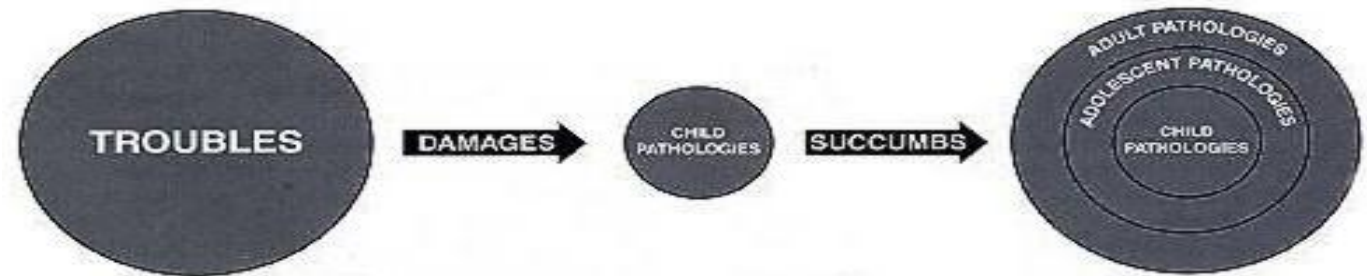
Podporni odnos z vrstniki

MODEL IZZIVOV IN ŠKODE

- Usmerjanje v problem
- Pasivna vloga
- Odzivanje z obrabnimi mehanizmi – odpornost na dejavnike tveganja
- Problem se ne reši in se preko razvojnih faz prenaša v odraslost
- Razvijanje patologije (negativne izkušnje, doživljanje škode)

- Problem ni zgolj škodljiv
- Doda se dimenzija priložnosti
- Aktivno prepletanje težav in šibkosti s priložnostmi in potenciali (tudi v šoli!)
- Ne prepreči škode, prepreči pa pasivnost in vdajo težavam, ki bi onemogočale spreminjanje
- V naslednje razvojne faze se prenaša brazgotine, pa tudi preseganje težav, doseganje uspehov, občutek lastne vrednosti

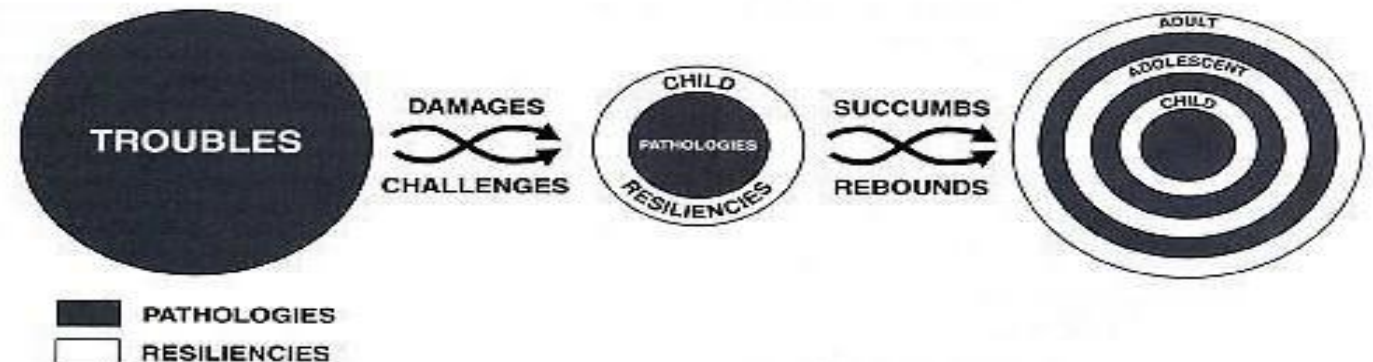
THE DAMAGE MODEL

© Drs. Steven & Sybil Wolin, Project Resilience, Washington, D.C.

Slika 24: The damage model, Steven in Sybil Wolin

THE CHALLENGE MODEL

© Drs. Steven & Sybil Wolin, Project Resilience, Washington, D.C.

Slika 25: The challenge model, Steven in Sybil Wolin

FUNKCIONALNI MODEL SAMOODLOČANJA ZA OSEBE S POSEBNIMI POTREBAMI (WEHMEYER, 2004)

Slika 26: Michael L. Wehmeyer

Avtonomija vedenja

Posameznik izraža lastne izbire, v katerih deluje neodvisno od zunanjih vplivov ali vmešavanj.

Samoregulacija

Pomeni usmerjanje samega sebe, samoučenje, samoevalvacija, spodbujanje samega sebe, postavljanje ciljev, reševanje težav.

FUNKCIONALNI MODEL SAMOODLOČANJA ZA OPP (Wehmeyer, 2004)

Opolnomočenje

Posameznik se uči spoprijemati s svojimi težavami ne glede na zunanje ovire. Bolje vidi dane možnosti in nove rešitve, spoznava, kaj resnično želi.

Samorealizacija

Pomeni oblikovanje posameznikovega življenja v smiselno celoto. Temelji na osebnem zavedanju lastnih močnih področij.

2.

2.
NORMATIVI
VIDIKI

→ 2.1 Zakonodaja – pravilniki in pravice oseb s posebnimi potrebami
(32 – 36)

2.1 ZAKONODAJA – pravice in pravilniki

- OZN Deklaracija o pravicah duševno prizadetih (1971)
- Deklaracija o pravicah invalidov (1975)
- Svetovni program delovanja v korist invalidov (1982)
- Konvencija Mednarodne organizacije dela št. 159 o poklicni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov (1983)
- Talinske usmeritve za razvoj človeških virov invalidov (1990)
- Standardna pravila za izenačevanje možnosti invalidov (1993) **Pomen potreb vsakega**
- UNESCO - Salamanška izjava (1994) Koncept *inkluzije* kot normativ za *kakovostnejšo vzgojo in izobraževanje za vse otroke – “enakovredno šolanje za vse”*.
- **Konvencija o pravicah invalidov** (Konvencija je bila sprejeta 13. decembra 2006 v New Yorku, veljati pa je začela 3. maja 2008. V Slovenji velja od 24. aprila 2008)

Akcijski program za invalide 2022 - 2030

Vlada Republike Slovenije je na svoji 97. redni seji dne 14. 10. 2021 s sklepom številka 14100-5/2021/3 sprejela Akcijski program za invalide 2022 – 2030. Program obsega trinajst temeljnih ciljev s skupaj 120. ukrepi, ki celovito urejajo vsa področja življenja invalidov, in se nanašajo na razdobje 2022 -2030.

- [Akcijski program za invalide | GOV.SI](#)

Cilji Akcijskega programa za invalide 2022 - 2030:

1. CILJ: ozaveščanje in informiranje
2. CILJ: bivanje in vključevanje
3. CILJ: dostopnost
4. CILJ: vzgoja in izobraževanje
5. CILJ: delo in zaposlovanje
6. CILJ: finančno-socialna varnost
7. CILJ: zdravje in zdravstveno varstvo
8. CILJ: kulturno udejstvovanje
9. CILJ: šport in prostochasne dejavnosti
10. CILJ: versko in duhovno življenje
11. CILJ: samoorganiziranje invalidov
12. CILJ: nasilje in diskriminacija
13. CILJ: staranje z invalidnostjo

Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti sprejme sklep o imenovanju in nalogah Komisije za spremljanje Akcijskega programa za invalide 2022– 2030. Naloga komisije je, da vsako leto predloži Vladi RS poročilo o izvajanju Akcijskega programa za preteklo leto. Komisijo morajo sestavljati predstavniki resornih ministrstev, strokovnih organizacij, Nacionalnega sveta invalidskih organizacij Slovenije (nadalje: NSIOS), drugih invalidskih organizacij izven NSIOS in Zveza društev upokojencev Slovenije.

Zmoremo

SPODBUJANJE ENAKOSTI
IN PREPREČEVANJE
DISKRIMINACIJE
INVALIDOV

This project is funded
by the PROGRESS
Programme of the
European Union

[ZMOREMO - spodbujanje enakosti in preprečevanje diskriminacije invalidov | GOV.SI](#)

VODNIK
PO PRAVICAH
INVALIDOV

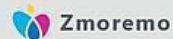

[Vodnik_po_pravicah_invalidov.pdf](#)

VODNIK
PO PRAVICAH
INVALIDOV

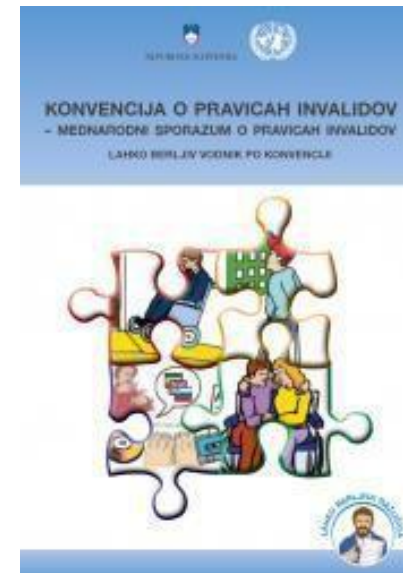

LAHKO BERLJIVA
IN RAZUMLJIVA OBLIKA

This project is funded
by the PROGRESS
Programme of the
European Union

[Lahko berljiva in razumljiva oblika Vodnika po pravicah invalidov.pdf](#)

[Konvencija o pravicah invalidovf](#)

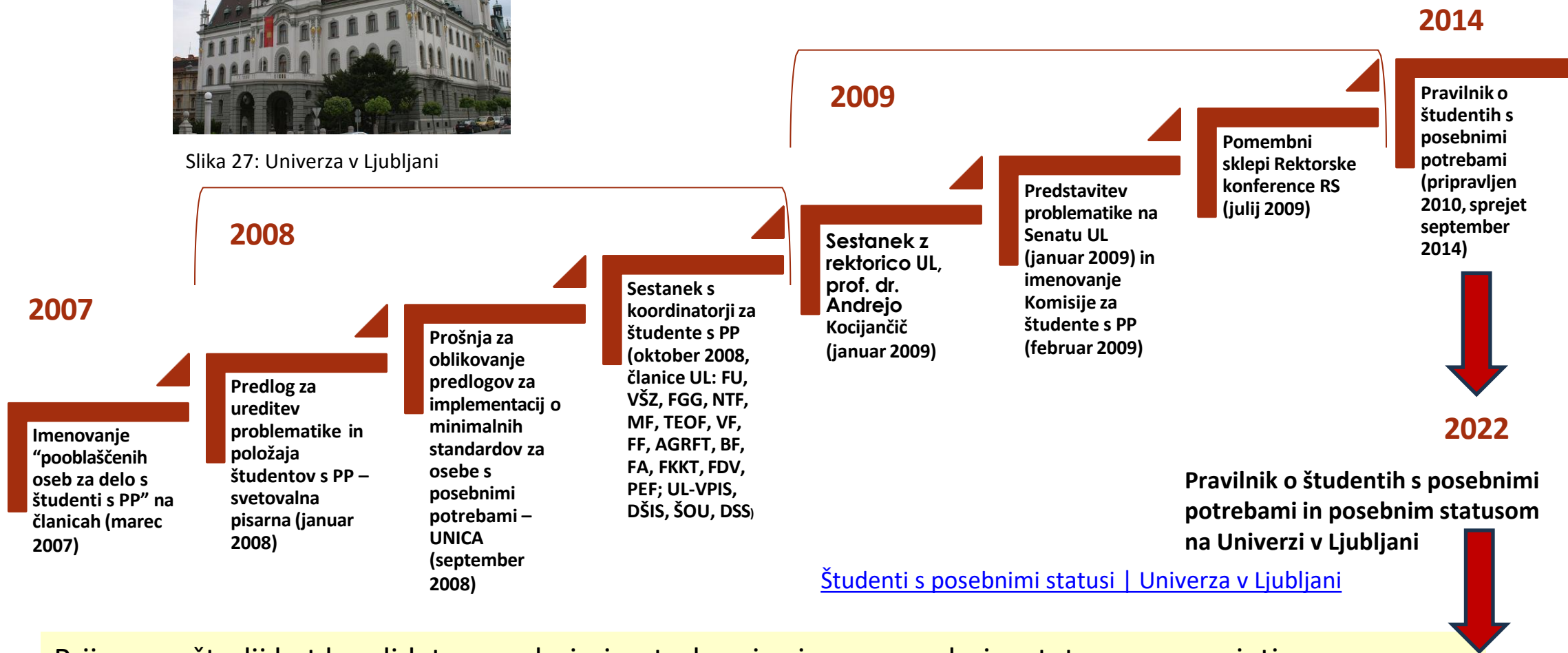
Dokumenti in zakonodaja

Socialno in invalidsko varstvo v Sloveniji temelji na USTAVI Republike Slovenije in KONVENCIJI Organizacija združenih narodov O PRAVICAH INVALIDOV.
Področje invalidskega varstva, pravic in ugodnosti urejajo naslednji dokumenti in predpisi:

[INVALIDSKO VARSTVO](#)[SOCIALNO VARSTVO](#)[ZDRAVSTVENO VARSTVO
IN ZDRAVSTVENO
ZAVAROVANJE](#)[POKOJNINSKO IN
INVALIDSKO
ZAVAROVANJE](#)[STARŠEVSKO VARSTVO IN
DRUŽINSKI PREJEMKI](#)[ZAPOSLOVANJE IN DELO](#)[VZGOJA IN
IZOBRAŽEVANJE](#)[INVALIDSKE
ORGANIZACIJE](#)[DRUGI PREDPISI IN
ZAKONODAJA](#)[PRIROČNIKI](#)[**Zakonodaja I NSIOS**](#)

Slika 27: Univerza v Ljubljani

Prijava na študij kot kandidat s posebnimi potrebami oziroma posebnim statusom s sprejetjem novega Zakona o visokem šolstvu (ZViS-1; Uradni list RS št. 56/25) ni več mogoča. Po vpisu na Univerzo v Ljubljani lahko na fakulteti oz. akademiji zaprosite za status študenta s posebnimi potrebami ali status študenta s posebnim statusom. [Pridobitev statusa | Univerza v Ljubljani](#)

→ 3.1 Ukrepi, ki pospešujejo/povečujejo učinkovito vključenost – dobre prakse in/ali »univerzalni model« (38-40)

→ 3.2 Dileme, težave oz. izzivi vključevanja/vključenosti v študijski proces (41-47)

→ 3.3 Zagotavljanje podpore in izkušnje študentov z vključevanjem / vključenostjo v študijski proces (49-57)

3.1 UKREPI, KI POSPEŠUJEJO/POVEČUJEJO UČINKOVITO VKLJUČENOST – DOBRE PRAKSE IN/ALI »UNIVERZALNI MODEL«

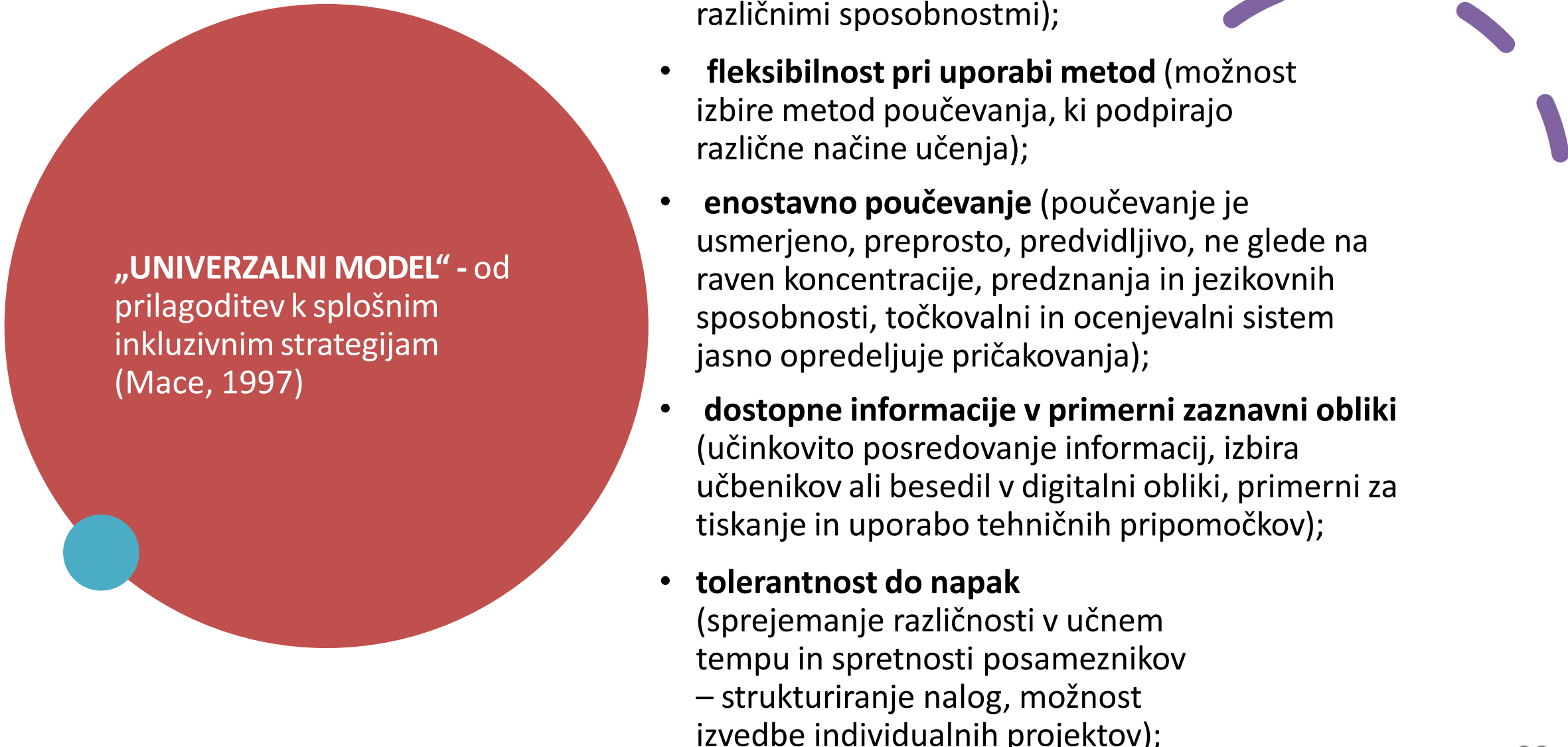
Aktivna participacija študentov s posebnimi potrebami (sodelovanje in zaposlovanje).

Pomembna vloga univerz (promocija uveljavljanja enakih možnosti, vključenosti, sprejemanje in spoštovanje različnosti, ustrezni evalvacijski kriteriji, implementacija inovativnih in proaktivnih strategij, ki so korak naprej od predpisov).

Celovit pristop, ki temelji na kolaborativnih prizadevanjih vseh na Univerzi/članici: od učiteljev, sodelavcev, študentov, študentskih organizacij do administrativnih in vodstvenih delavcev in po potrebi tudi ožje in širše družbene skupnosti.

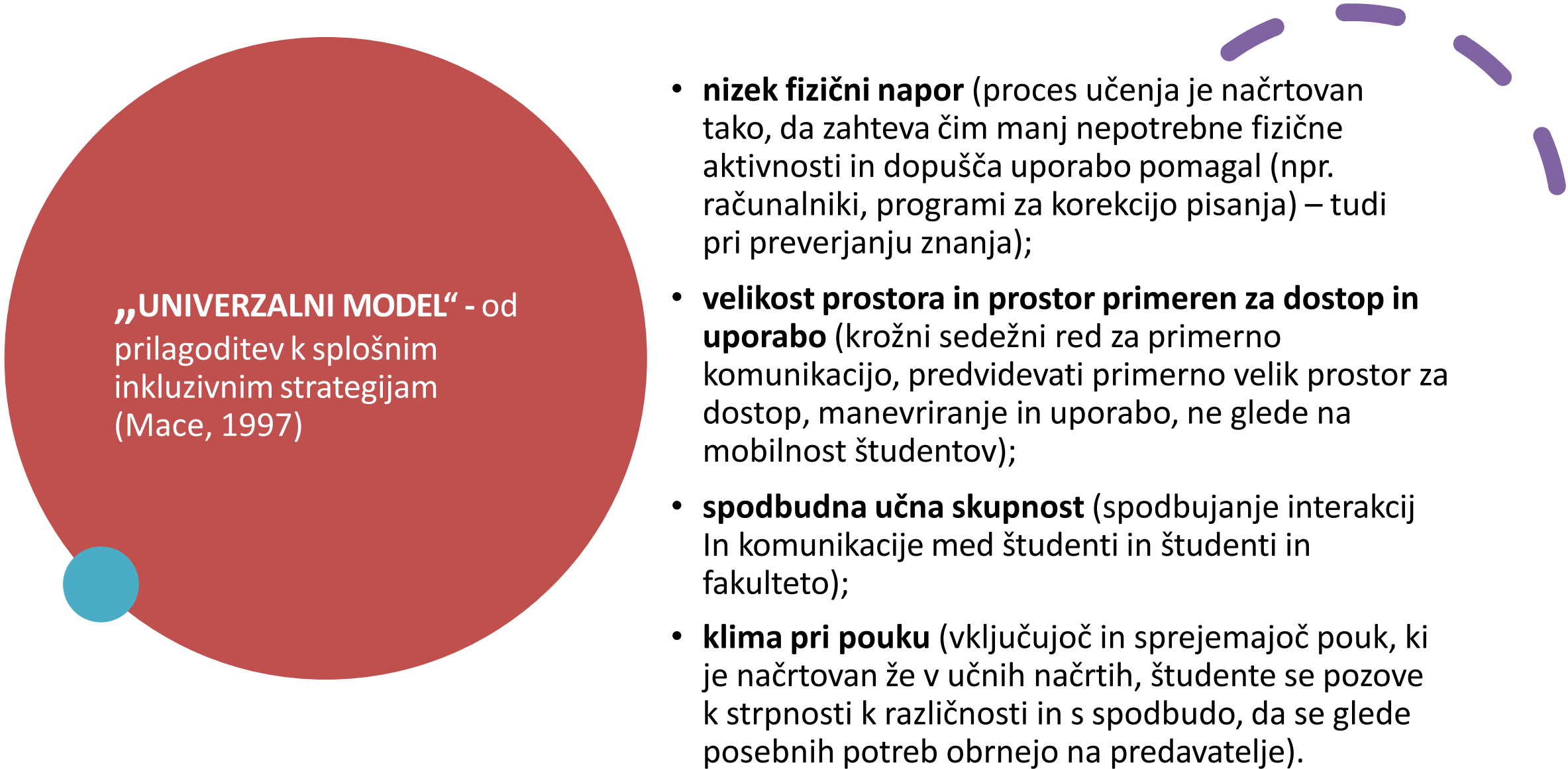
Univerzalni model poučevanja (posamezniki z zelo različnimi sposobnostmi; inkluzivne strategije so koristne za vse študentke in študente) in **koncept razumnih prilagoditev** (zagotavljanje potrebnih prilagoditev in podpornih dejavnosti),.

Razvijanje **kariernega svetovanja** (priprava na prehod iz srednje šole (tranzicijska mapa), priprava na študij (tutorstvo, mentorstvo), priprava na prehod na zaposlitev (kontinuiteta podpore).

„UNIVERZALNI MODEL“ - od
prilagoditev k splošnim
inkluzivnim strategijam
(Mace, 1997)

- **pravična/enakovredna dostopnost**(pouk je oblikovan tako, da je dostopen študentom z različnimi sposobnostmi);
- **fleksibilnost pri uporabi metod** (možnost izbire metod poučevanja, ki podpirajo različne načine učenja);
- **enostavno poučevanje** (poučevanje je usmerjeno, preprosto, predvidljivo, ne glede na raven koncentracije, predznanja in jezikovnih sposobnosti, točkovalni in ocenjevalni sistem jasno opredeljuje pričakovanja);
- **dostopne informacije v primerni zaznavni obliki** (učinkovito posredovanje informacij, izbira učbenikov ali besedil v digitalni obliki, primerni za tiskanje in uporabo tehničnih pripomočkov);
- **tolerantnost do napak** (sprejemanje različnosti v učnem tempu in spretnosti posameznikov – strukturiranje nalog, možnost izvedbe individualnih projektov);

„UNIVERZALNI MODEL“ - od
prilagoditev k splošnim
inkluzivnim strategijam
(Mace, 1997)

- **nizek fizični napor** (proces učenja je načrtovan tako, da zahteva čim manj nepotrebne fizične aktivnosti in dopušča uporabo pomagala (npr. računalniki, programi za korekcijo pisanja) – tudi pri preverjanju znanja);
- **velikost prostora in prostor primeren za dostop in uporabo** (krožni sedežni red za primerno komunikacijo, predvidevati primerno velik prostor za dostop, manevriranje in uporabo, ne glede na mobilnost študentov);
- **spodbudna učna skupnost** (spodbujanje interakcij in komunikacije med študenti in študenti in fakulteto);
- **klima pri pouku** (vključujoč in sprejemajoč pouk, ki je načrtovan že v učnih načrtih, študente se pozove k strpnosti k različnosti in s spodbudo, da se glede posebnih potreb obrnejo na predavatelje).

3.2 DILEME, TEŽAVE OZ. IZZIVI VKLJUČEVANJA/VKLJUČENOSTI V ŠTUDIJSKI PROCES

KONCEPT „RAZUMNIH PRILAGODITEV“ - prilagoditve, ki so dostopne večim študentom

- Koncept '*reasonable accommodation*' ("**primerna prilagoditev**", „razumna prilagoditev“) izvira iz zakonodaje Združenih držav Amerike, uporabljamo pa ga tudi v Evropski uniji, in sicer v Direktivi Sveta 2000/78/ES na področju zaposlovanja in dela. Konvencija definira primerno prilagoditev kot **potrebno in primerno spremembo in prilagoditev, ki ne nalaga nerazumnega ali nepotrebnega bremena, kadar je to v posameznem primeru potrebno, da se osebam s posebnimi potrebami (OPP), enako kot ostalim, zagotovi uživanje ali uveljavljanje**. Veliko primernih prilagoditev lahko najdemo na področju zaposlovanja OPP, kjer so bolj znane kot prilagoditve delovnih mest.
- Zadovoljevanje posebnih potreb, ki jih nimajo le invalidi/OPP, temveč jih imajo tudi študenti z otroki, študenti iz socialno šibkih slojev...
- Dilema: prilagoditev kot kompenzacija primanjkljaja; za doseganje neodvisnosti; spreminjanje v objekt pomoči, zniževanje akademskih standardov?

Dve perspektivi prilagoditev

Perspektiva akademskih standardov	Perspektiva kompetentnega študenta
Negativna stališča	Pozitivna stališča
Neznanje in nerazumevanje študentovih potreb	Razumevanje študentovih potreb
Nefleksibilnost pri poučevanju in preverjanju znanja	Fleksibilnost pri preverjanju in ocenjevanju znanja
Nezaupanje v študenta – študent kot nasprotnik	Zaupanje študentu – študent kot sogovornik
	
Prilagoditve ogrožajo akademske standarde	Prilagoditve so pot za doseg akademskih standardov

(Rebolj, 2014, 50)

Raziskava Lehman idr. (2000, v Lock, Layton, 2001) je pokazala, da so nekateri profesorji, osebje in študenti na fakulteti pokazali **nerazumevanje in nesprejemanje študentov** s posebnimi potrebami.

Navajajo naslednje vzroke:

- prilagoditve obravnavajo kot neenakovredne priložnosti ali celo prednosti,
- posamezniki ne razumejo nujnosti prilagoditev,
- študenti s posebnimi potrebami ne znajo jasno izraziti svojih potreb in zahtev,
- če profesor noče ali ne zna izvesti učinkovitih prilagoditev, le-teh ni potrebno izvajati,
- nekateri mislijo, da so študenti s posebnimi potrebami vedenjsko problematični, da ne znajo odgovorno koristiti prilagoditev in da imajo nižje intelektualne sposobnosti.

Neposredna diskriminacija: posploševanje, stereotipi, predsodki, nezavedno izključevanje...

Posredna diskriminacija: uveljavljanje določila ali kriterija, ki posebej škodi

Vzroki: nepoznavanje zakonskih določil in odgovornosti zaposlenih, značilnosti in narave posameznih posebnih potreb, možnih prilagoditev, procesa določanja ustreznih prilagoditev, odgovornosti študentov ipd.

Bistvene oblike sistemskih prilagoditev

- Potreba po prisotnosti na organiziranih oblikah študijskega procesa (npr. nadomeščanje s samostojnim delom).
- Oblika študija (redna, izredna, opravljanje obveznosti v celoti ali deloma, kasneje).
- Izbirnost in zamenljivost delov študijskega programa.
- Posredovanje znanja (spletno študijsko gradivo, snemalne naprave, gradiva v knjižnici).
- Preverjanje in ocenjevanje znanja (podaljšan čas, po delih, v celoti, daljši roki..).

Specifične oblike prilagoditev

- Možnost vrnitve v študijski program (daljša odsotnost in jasna navodila ob ponovni vključitvi).
- Urniki (prenaporni zaradi pozornosti in koncentracije, fizičnih omejitev; pridobivanje praktičnih znanj v laboratorijih, na terenu – težko je najti ustrezno alternativo – potrebno kritično oceniti kako pridobiti znanja na drug način).
- Dostopnost in prilagoditev prostora, uporaba posebnih pripomočkov.
- Prisotnost pomočnika (bralca, zapisovalce, tolmača, spremljevalca).

Omejitve prilagodljivosti študijskih programov

- Obvezni predmet, ki je prezahteven, kljub prilagoditvam (prilagodljivost študijskega programa?).
- Potreba po minimalnih akademskih in drugih standardih izobraževanja.
- Razpoložljiva finančna sredstva (dodatni stroški za posamezne prilagoditve).
- Skrajne meje sprejemljivosti posameznih prilagoditev.
- Zdravstvene in varnostne zahteve.
- **Praviloma se ne bi smeli zatekati k splošnim ocenam neprimernosti študentov za določen študijski program, ker nas lahko obtožijo diskriminacije.**
- **Upoštevati moramo individualnost (niso vsi študenti z isto PP enaki!).**
- Identificirati tiste predmete, oblike študijskega programa, ki bi se lahko izkazale za problematične oz. kaj je ključno, da lahko študent uspešno zaključi posamezen predmet in študijski program.
- Pomen predhodnega OŠ, SŠ izobraževanja, svetovanja in ozaveščenosti študenta o svojih težavah, ovirah ter dostopnost informacij o študijskih programih.

Dostopne informacije o študijskih programih

- **Upoštevati dostopnost** že pri pripravi študijskih programov (akreditacija).
- Natančne, realistične (spodbudne in vabljive) informacije – kritično in odgovorno presoditi in zapisati kateri študijski programi, usmeritve, predmeti **niso razpoložljivi** za določene skupine študentov s PP (zaradi jasno določenih zahtev).
- Vnaprej je potrebno jasno opredeliti tiste kompetence, ki jih morajo usvojiti vsi študenti študijskega programa (vsi študenti lahko presodijo, če je študij za njih primeren; **študenti s PP lahko izberejo študijski program odgovorno, če so seznanjeni s tem, v kolikšni meri je mogoče prilagoditi se njihovim specifičnim potrebam**).
- **ŽELIM SE – LAHKO se vpišem** v študijski program (enake možnosti, enake pravice za vse študente).
- **Potrebne informacije:** vsebina in obseg programa; splošne in specifične kompetence ;potrebna predhodna znanja, spretnosti, izkušnje, kvalifikacije; vpisni in izbirni postopek (za kandidate s PP); študijske oblike (npr. študij na daljavo); kako poteka študijski proces (P, SE, V, PPU, terenske vaje); pričakovan obseg samostojnega dela in kako poteka; obvezna prisotnost oz. alternativni način izpolnjevanja študijskih obveznosti; postopek preverjanja in ocenjevanja znanja in zahtevnost.

PPU, TERENSKO DELO, MOBILNOST – kaj je potrebno preveriti in dogovoriti?

- Fizični dostop.
- Zahteve (študijski cilji) glede dela in obremenitev PPU, terenskega dela, mobilnosti (hitrost in načini dela, fizične obremenitve, količina branja, pisanja).
- Alternativne oblike opravljanja PPU, terenskega dela (so sploh mogoče?).
- Potrebne in mogoče prilagoditve (asistent, podporne tehnologije – kaj mora zagotoviti izvajalec).
- Odgovornost za zdravje in varnost (ocena tveganja za dejavnosti povezane z delom).
- Kako ukrepati pri nastalih težavah (pritožbe, zdravstvene razmere).
- Sodelovanje mentorjev na inštitucijah in koordinatorji na fakulteti.

Razgovor s študentom o zahtevah

Iskanje ustreznih možnosti

Vzpostavitev kontakta z zunanjim izvajalcem

Zagotovitev ustreznih prilagoditev

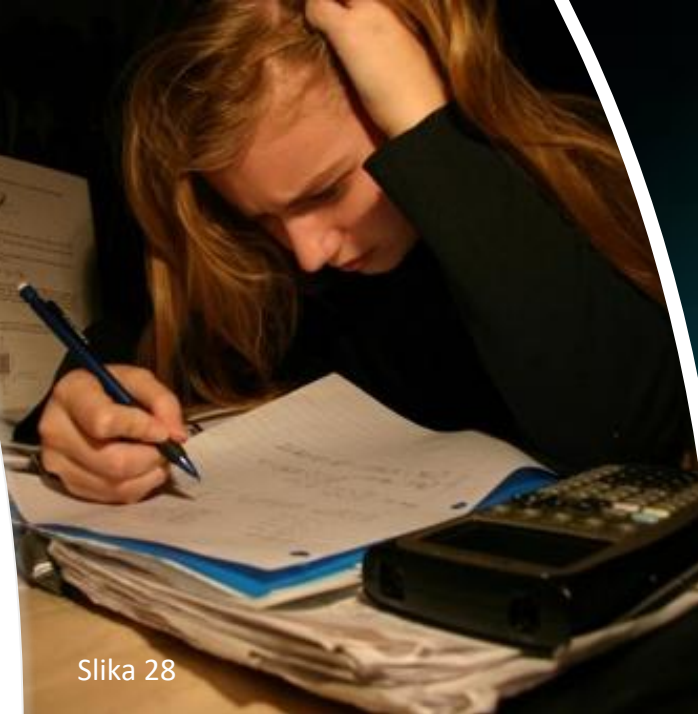
Ocena tveganja

Dogovor ali podpis sporazuma

Spremljanje študentovega dela, napredka

3.3 ZAGOTAVLJANJE PODPORE IN IZKUŠNJE ŠTUDENTOV Z VKLUČEVANJEM OZ. VKLUČENOSTJO V ŠTUDIJSKI PROCES

(pomen izkušenj in osebnih zgodb,
pridobljenih s pogovori)

Slika 28

Slika 29

Slika 30

Slika 31

**KAKO
REŠUJEM
TEŽAVE?**

**KAKO IZBIRAM
IN SE
ODLOČAM?**

**PRI KOM
POIŠČEM
POMOČ IN
PODPORO?**

**KAKO NAJ BOM
AKTIVEN/
AKTIVNA,
ODGOVOREN/
ODGOVORNA
ŠTUDENT-KA?**

KDO SEM?

**ZAUPAM V
SVOJE
Z-MOŽNOSTI**

**KATERE
INFORMACIJE
POTREBUJEM?**

**KAKO SE S KOM
POGOVORIM?**

**Najprej se je potrebno
POZNATI in se znati
PREDSTAVITI...**

- **Poznati svoje osebne lastnosti**, (vztrajnost, ustvarjalnost...), **zmožnosti** (kaj lahko naredim, dosežem, se naučim...), **prednosti** (v čem sem dober), **znanja** (splošne in specifične kompetence), **interese** (kaj me zanima, v kaj sem pripravljen vlagati energijo in čas), **cilje, vrednote, motive, posebne potrebe in težave**.
- **Pre-poznati svoja šibka in močna področja pri učenju** (učne stile, strategije, ki olajšajo učenje, ne-uspešne pristope, načine pomoči).
- **Znati se predstaviti in posredovati (zagovarjati) svoje potrebe na ustrezen način**.

... ZAUPATI V SVOJE Z-MOŽNOSTI

ŽELIM SE – LAHKO se vpišem v študijski program (enake možnosti, enake pravice za vse študente?).

Kompetence, ki jih morajo usvojiti vsi študenti študijskega programa (vsi študenti lahko presodijo, če je študij za njih primeren; **študenti s posebnimi potrebami lahko izberejo študijski program odgovorno, če so seznanjeni s tem, v kolikšni meri je mogoče prilagoditi se njihovim specifičnim potrebam**).

Potrebno je POISKATI USTREZNE INFORMACIJE...

O študiju (vsebinah, zahtevah, značilnostih, posebnostih študijskih programov, ki so zapisane v predstavitvenih zbornikih, na spletnih straneh fakultet).

O pravicah (zakonodaja, pravilniki).

O odgovornostih in dolžnostih (študijskih obveznostih).

O podpornih sistemih – kdo lahko pomaga in na kakšen način.

Poznati OMEJITVE PRILAGODLJIVOSTI ŠTUDIJSKIH PROGRAMOV

- Identificirati tiste predmete, oblike študijskega programa, ki bi se lahko izkazale za problematične oz. kaj je ključno, da lahko uspešno zaključim posamezen predmet in študijski program. Obvezni predmet, ki je prezahteven, kljub prilagoditvam.
- Potreba po minimalnih akademskih in drugih standardih izobraževanja.
- Skrajne meje sprejemljivosti posameznih prilagoditev.
- Zdravstvene in varnostne zahteve.
- Razpoložljiva finančna sredstva (dodatni stroški za posamezne prilagoditve), prostorske možnosti, kadri.

6. člen
(pomoč in prilagoditve)

- (1) Študent, ki se mu prizna status študenta s posebnimi potrebami ali poseben status, lahko pridobi naslednjo pomoč in prilagoditve, v okviru pogojev za študij, s katerimi razpolaga članica UL:
- zmanjšanje obvezne prisotnosti in opravičena odsotnost za študijske obveznosti v dogovoru z nosilcem učne enote in na tretji stopnji tudi v dogovoru z mentorjem. Če na članici UL obstaja pravilnik, ki ureja prilagoditve in določa obveznosti, se upošteva pravilnik članice,
 - prilagojeni roki za opravljanje vaj, oddajo in predstavitev seminarskih nalog, sprotnega preverjanja znanja ipd. v dogovoru z nosilcem učne enote in na tretji stopnji tudi v dogovoru z mentorjem. Če na članici UL obstaja pravilnik, ki ureja prilagoditve in določa obveznosti, se upošteva pravilnik članice.
 - uveljavljanje podaljšanja statusa študenta iz upravičenih razlogov (na podlagi dodeljenega statusa s posebnimi potrebami ali posebnega statusa), kot omogoča Zakon o visokem šolstvu,
 - možnost izrednih izpitnih rokov v skladu s Študijskim redom UL,
 - tutor.

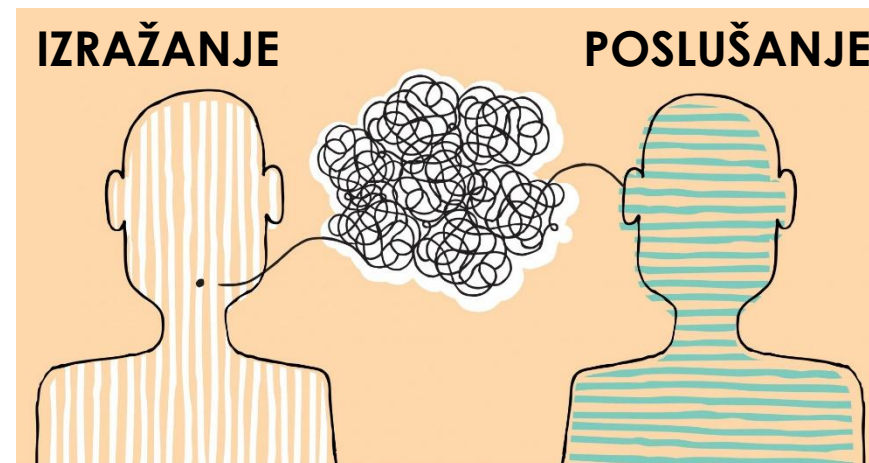
...ZNATI IZBRATI (PRILAGODITVE) ter ODGOVORNO SPREJEMATI ODLOČITVE...

[Pravilnik-o-studentih-s-posebnimi-potrebami-in-posebnim-statusom-na-UL-veljaven-od-26.-11.-2022.pdf](#)

...se POGOVORITI...

SAMOZAGOVORNIŠTVO:

- Poznavanje sebe
- Sprejemanje svojih težav (vpliv težav na...)
- Informacije o prilagoditvah
- Razvijanje komunikacijskih veščin
- Prepoznavanje svojih (realnih) ciljev
- Zavedanje pravic in dolžnosti (Košak Babuder, 2010).

Slika 32: Speak to the right people — a UX case study

PRIDOBIVANJE IN NAVAJANJE PRILAGODITEV (Prater idr., 2014):

- **Sooči se s profesorjem.**
- **Vzdržuj očesni kontakt.**
- **Navedi prilagoditve in zakaj jih potrebuješ.**
- **Zahvali se profesorju.**
- **Uporabi prilagoditev.**

**...POISKATI POMOČ IN
PODPORO...**

Kdo lahko pomaga in na kašen način ter kateri tip podpore je učinkovit:

- Prorektor in Komisija za študente s posebnim statusom na UL,
- Varuhinja študentov - [Varuhinja študentov | Univerza v Ljubljani](#),
- Kontaktne na članicah Univerze v Ljubljani za delo s študenti s posebnimi potrebami [Kontaktne osebe na članicah | Univerza v Ljubljani](#)
- Psihosocialna svetovalnica [Psihosocialna svetovalnica | Univerza v Ljubljani](#)
- Zaupne osebe [Zaupne osebe | Univerza v Ljubljani](#)
- Tutorji – učitelji in študenti (za študente s posebnimi potrebami), [Tutorstvo | Univerza v Ljubljani](#)
- Karierni centri UL [Karierni centri | Univerza v Ljubljani](#)
- Društvo študentov invalidov Slovenije <http://www.dsis-drustvo.si/>

Oseba, ki ji (lahko) zaupam!

...REŠEVATI TEŽAVE

Običajno postopanje

Slika 33

Reševanje problemov

Prepoznati

Zapisati možne
rešitve

Kaj bi storil-a,
če bi se
določen
problem pojavil
– npr. če me
kdo
neprimerno
obravnavava?

Za razmislek...

Ali lahko po analizi teoretičnega, normativnega in aplikativnega vidika govorimo o integraciji ali o inkluziji?

NEKATERE TEME NA TEORETSKO-KONCEPTUALNI RAVNI -
teme, ki se ukvarjajo z osnovnimi pojmi, modeli in
pristopi, **ki jih apliciramo na prakso oz. konkretne
primere:**

1. Inkluzija vs integracija (konceptualno vs praktično)

Konceptualne razlike med obema pojmom

Kaj pomeni “resnična inkluzija”?

Kritike modela integracije in prednosti inkluzivnega pristopa.

2. Socialni in medicinski model

Kako različni modeli vplivajo na razumevanje posebnih potreb?
Premik od “popravljanja osebe” k “prilagajanju okolja”.
Učinki na zakonodajo, izobraževanje in družbo.

3. Pravičnost vs enakost v izobraževanju

Koncepti pravičnega dostopa in enakih možnosti.
Diferenciacija, personalizacija in univerzalen model učenja.
Etika prilagoditev in individualizacije.

4. Stigma in družbeni konstrukti drugačnosti

Kako družba konstruira “normalnost” in “odklon”?
Vpliv etiketiranja in diagnoz na samopodobo posameznika.
Notranja stigmatizacija in samoizločanje.

5. Vključevanje kot pravica – človekove pravice in PP

Konvencija ZN o pravicah invalidov (o pravicah ljudi z oviranostmi).
Inkluzija kot pravica, ne kot dobrodelnost.
Etika participacije in odločanja oseb s PP o lastnem življenju.

6. Participacija in glas otrok/oseb s PP

Koncept “glas otrok” (child’s voice) /oseb v odločanju.

Možnosti vključevanja oseb s PP v pedagoške in sistemske procese.

Ovire in pogoji za smiselno participacijo.

7. Vključevanje kot proces, ne cilj

Inkluzija kot stalno razvijajoč se proces.

Od površinske k globinski inkluziji (tokenizem – površno prizadevanje za vključitev vs resnična participacija).

Kritika sistemske "inkluzije na papirju“.

8. Intersekcionalnost v kontekstu PP

Intersekcionalnost je teoretični okvir, ki preučuje, kako se več družbenih identitet, kot so rasa, spol, spolnost, razred in invalidnost, križajo in medsebojno vplivajo, da oblikujejo posameznikove izkušnje in priložnosti.

Intersekcionalnost, ki jo je leta 1989 v teoretične analize vnesla pravna znanstvenica Kimberlé Williams Crenshaw, poudarja medsebojno povezano naravno družbenih kategorij in njihov vpliv na diskriminacijo in neenakost.

Prepletanje invalidnosti s spolom, etničnostjo, socialnim statusom itd.

Dodatna izključenost pri “večkrat ranljivih” skupinah

Kako intersekcionalna perspektiva spreminja pristop k vključevanju?

LITERATURA

- Barnes, C. (1991). *Disabled people in Britain and discrimination*. Hurst.
- Canguilhem, G. (1987). *Normalno in patološko*. ŠKUC Filozofska fakulteta.
- Corbett, J. (1999). Inclusivity and school culture: The case of special education. In R. Prosser (Ed.), *School culture*. Paul Chapman Publishing.
- Flander, B. (2004). *Pozitivna diskriminacija*. Fakulteta za družbene vede.
- Herlec, T. A. (2001). Vloga ravnatelja pri vključevanju otrok s posebnimi potrebami. *Vzgoja in izobraževanje*, (5), 4–9.
- Klopčič, S. (2017). Voditeljstvo prihodnosti: Zavest, energija in ljubezen. <http://www.hrm-revija.si/iz-revije/hrm-revija-aprilmaj-2017-92017/voditeljstvo-prihodnosti-zavest-energija-ljubezen>
- Košak Babuder, M., et al. (2010). *Specifične učne težave v vseh obdobjih: Zbornik prispevkov / Tretja mednarodna konferenca o specifičnih učnih težavah v Sloveniji in Nacionalna konferenca Tempus-iSheds, Ljubljana, 1. in 2. oktober 2010*. Bravo, društvo za pomoč otrokom in mladostnikom s specifičnimi učnimi težavami.
- Lock, R. H., & Layton, C. A. (2001). Succeeding in postsecondary education through self-advocacy. *Teaching Exceptional Children*, 34(2), 66–71.
- Mace, R. (1997). *Center for Universal Design*. North Carolina State University, School of Design. <http://www.design.ncsu.edu/cud>
- Podobnik, A. (2013). *Analiza inkluzivne naravnosti učnih načrtov, učbenikov in delovnih zvezkov v prvem triletju osnovne šole* (Diplomsko delo). Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta.
- Rebolj, A. (2014). Razmislek o razumnih prilagoditvah za študente s posebnimi potrebami z vidika različnih perspektiv. *Sodobna pedagogika*, 65(1), 38–55.
- Ule, M. (2004). *Socialna psihologija*. Fakulteta za družbene vede.
- Vrhovski, M. M. (2002). Development of concepts in special needs education. In F. Buchberger & S. Berghammer (Eds.), *Education policy analysis in a comparative perspective*. IVE Publication Series.
- Wehmeyer, M. L. (2004). Self-determination and the empowerment of people with disabilities. *American Rehabilitation*, 28, 22–29.

VIRI

Akcijski program za invalide 2022-2030 [Akcijski program za invalide | GOV.SI](#)

Disability History Month 2016 https://www.ucu.org.uk/media/8413/Disability-History-Month-2016---member-montage/pdf/Disability_History_Month_2016.pdf

Dokumenti in zakonodaja [Zakonodaja | NSIOS](#)

Društvo študentov invalidov Slovenije <http://www.dsis-drustvo.si/>

Imagination, Whale <http://www.youtube.com/watch?v=p2W96Dw6wmQ>

Invalid - opis terminološkega problema [Invalid | ZRC SAZU](#)

Karierni centri UL [Karierni centri | Univerza v Ljubljani](#)

Kontaktne na članicah Univerze v Ljubljani za delo s študenti s posebnimi potrebami [Kontaktne osebe na članicah | Univerza v Ljubljani](#)

Konvencija o pravicah invalidov – mednarodni sporazum o pravicah invalidov (lahko berljiv vodnik po konvenciji) [Konvencija o pravicah invalidov](#)

Lahko berljiva in razumljiva oblika Vodnika po pravicah invalidov [Lahko berljiva in razumljiva oblika Vodnika po pravicah invalidov.pdf](#)

Pravilnik o študentih s posebnimi potrebami in posebnim statusom [Pravilnik-o-studentih-s-posebnimi-potrebami-in-posebnim-statusom-na-UL-veljaven-od-26.-11.-2022.pdf](#)

Pridobitev statusa [Pridobitev statusa | Univerza v Ljubljani](#)

Pro Infirmis «Because who is perfect?» <https://www.youtube.com/watch?v=E8umFV69fNg>

Psihosocialna svetovalnica [Psihosocialna svetovalnica | Univerza v Ljubljani](#)

VIRI

Reševanje problemov po PDCA ciklu <http://demetra-leanway.com/cikel-pdca-ali-demingov-krog-v-praksi/>

Študenti s posebnimi statusi na Univerzi v Ljubljani [Študenti s posebnimi statusi | Univerza v Ljubljani](#)

Tutorji – učitelji in študenti (za študente s posebnimi potrebami) [Tutorstvo | Univerza v Ljubljani](#)

Varuhinja študentov - [Varuhinja študentov | Univerza v Ljubljani](#)

Vodnik po pravicah invalidov [Vodnik_po_pravicah_invalidov.pdf](#)

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP-1) [Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami \(ZUOPP-1\) \(PISRS\)](#)

Zaupne osebe [Zaupne osebe | Univerza v Ljubljani](#)

ZMOREMO – spodbujanje enakosti in preprečevanje diskriminacije invalidov [ZMOREMO - spodbujanje enakosti in preprečevanje diskriminacije invalidov | GOV.SI](#)

VIRI SLIK

Slika 1: Sustainable development goals <http://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/> Take Action for the Sustainable Development Goals - United Nations Sustainable Development

Slika 2: <https://mastersofphotography.wordpress.com/2016/04/30/paul-strand/> Paul Strand – Master of Photography

Slika 3: Exclusion inclusion. The difference between separation, integration, exclusion and inclusion <https://www.dreamstime.com/stock-illustration-exclusion-inclusion-difference-separation-integration-image70915662> Exclusion inclusion stock illustration. Illustration of humanity – 70915662

Slika 4: Risba učenca (lasten arhiv)

Slika 5: Risba otroka (lasten arhiv)

Slika 6: Voditeljstvo prihodnosti, zavest energija in ljubezen <http://www.hrm-revija.si/iz-revije/hrm-revija-aprilmaj-2017-92017/voditeljstvo-prihodnosti-zavest-energija-ljubezen> Voditeljstvo prihodnosti: zavest, energija in ljubezen - HR&M

Slika 7: Slika iz bloga <https://www.rtvsl.si/blog/krelzo/kdo-bo-naslednji-slovenec-z-zadetkom-v-nhl/53154>

Slika 8: Pro Infirmis «Because who is perfect?» [Pro Infirmis](#)

Slika 9: Over 1 Billion people globally experience disability [Did you know? Over 1 Billion people globally experience disability! Know more on the WHO global disability action plan 2014-2021: http://ow.ly/Qneg50A6crB | International Society of Wheelchair Professionals](#)

Slika 10: Space for Persons with Disabilities Removing barriers and advancing inclusive and equitable development in space [Space4People with Disabilities](#)

Slika 11: Pro Infirmis «Because who is perfect?» [Pro Infirmis](#)

Slika 12: Slovar slovenskega knjižnega jezika v Ljubljani, 21. julija 2015 [Svetovni dan maternega jezika: Poslanica Iva Svetine](#)

VIRI SLIK

Slika 13: My Journey with Disability Language and Identity <http://www.rootedinrights.org/my-journey-with-disability-language-and-identity/>

Slika 14: Backstory and Context [Willowbrook State Hospital – Clio](#)

Slika 15: Osebe s posebnimi potrebami v samostanih [35th Anniversary Edition | Volume 36, Number 1 | Disability Through the Years Timeline | Institute on Community Integration Publications](#)

Slika 16: Ladja norcev, 1549, Sebastian Brant – Teil von Titelblatt aus Sebastian Brants "Der Narrenspiegel, das gros Narrenschiff",
<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=705088>

Slika 17: Label jars not people [35th Anniversary Edition | Volume 36, Number 1 | Disability Through the Years Timeline | Institute on Community Integration Publications](#)

Slika 18: Vključenost v zaposlitve [35th Anniversary Edition | Volume 36, Number 1 | Disability Through the Years Timeline | Institute on Community Integration Publications](#)

Slika 19: Protest marca 1990 za spodbudo k sprejetju zakona [Media dis&dat: Chicago exhibit honors photographer Tom Olin who has documented the disability rights movement for more than 20 years](#)

Slika 20: Vključujoč vrtiljak <https://www.externalworksindex.co.uk/entry/128036/eibe-play-Ltd/Integration-Carousel-stainless-steel-wheelchair-accessible-roundabout/>

Slika 21: Urie Bronfenbrenner [Urie Bronfenbrenner - Bronfenbrenner Center for Translational Research](#)

Slika 22: Shema Bronfenbrennerjevega ekosistemskega modela

Slika 23: Resilience and State: The metaphor of a ball in a basin. [Resilience and Stability | GEOG 30: Environment and Society in a Changing World](#)

Slika 24: The damage model, Steven in Sybil Wolin <http://www.cyc-net.org/cyc-online/cyconline-dec2008-wolin.html>

Slika 25: The challenge model, Steven in Sybil Wolin <http://www.cyc-net.org/cyc-online/cyconline-dec2008-wolin.html>

VIRI SLIK

Slika 26: Michael L. Wehmeyer <https://www.anffas.net/it/formazione/offerta-formativa-in-presenza/anffas-60-anni-di-futuro-le-nuove-frontiere-delle-disabilita-intellettive-e-disturbi-del-neurosviluppo/convegno-anffas-elenco-workshop-29-novembre-2018/michael-l-wehmeyer/>

Slika 27: Univerza v Ljubljani https://sl.wikipedia.org/wiki/Slika:Univerza_Ljubljana.jpg

Slika 28: Università lettera studenti fuoricorso <https://catania.liveuniversity.it/2021/01/27/universita-lettera-studenti-fuoricorso/>

Slika 29: Prislunimo tišini <https://www.rtvsl.si/tv/oddaja/184>

Slika 30: Inclusion [Inclusion: What Does It Really Mean for People With Disabilities? - Kluge Design Pte Ltd](#)

Slika 31: Vodiči slepih [Psi s posebnim poslanstvom - vodiči slepih](#)

Slika 32: Speak to the right people — a UX case study <https://uxdesign.cc/speak-to-the-right-people-a-case-study-50054cd996d6>

Slika 33: Diagnostics of Problem Solving [Diagnostics of Problem Solving. Problems come in all forms, shapes, and... | by Devin Karnath | Professional Efficiency | Medium](#)

DODATNA LITERATURA

Booth, T., Ainscow, M. idr. (2000). *Index for inclusion: Developing learning and participation in schools*. Centre for Studies on Inclusive Education.

Convention on the Rights of Persons with Disabilities, CRPD. <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html#Fulltext>

Krstulović, G. (2012). Družbena konstrukcija starševstva in skrb za otroke z ovirami. *Socialno delo, l. 2012, št. 6*.

Oliver, M. and Barnes, C. (2012) *The New Politics of Disablement*. Palgrave.

Roulstone, A., Prideaux, S., (2012). *Understanding Disability Policy*. Policy Press.

Rutar, D. (ur.) (2018). *Egalitarne simbolizacije življenja s posebnimi potrebami*. CIRIUS Kamnik.

Rutar, D. (ur.) (2020). *Hendikep, družbena pravičnost in enake možnosti*. CIRIUS Kamnik.

Ule, M. (2004). *Socialna psihologija*. Fakulteta za družbene vede, 157 – 201.

Tematska številka Študije hendikepa v državah postsocializma in jugovzhodni Evropi. *Socialno delo, Vol. 53, št. 3-5, 2014*.

Ule, M. ur. (1999). *Predsodki in diskriminacije: izbrane socialno-psihološke študije*. Znanstveno in publicistično središče.

Vrhovski, M. (1999). Etika in enakost: ali more(a)jo biti drugačn(e)i v vzgojno-izobraževalnem procesu res enak(e)i?. *2000, št. 122-123*.

Vrhovski, M. M. (2004). Posebne potrebe in sistemi financiranja vzgoje in izobraževanja. V: *Sodobna pedagogika, let. 55, št. 4, str. 48-66*. Zveza društev pedagoških delavcev Slovenije.

Vrhovski, M. (2005). Vključevanje oseb s posebnimi potrebami - družbena (kulturna) izbira in strokovna (akademska) soodgovornost?. M. Sardoč (ur.), M. Kavkler (ur.). Povzetki predavanj. Pedagoški inštitut, str. 7-12.

Zaviršek, Darja (2000). *Hendikep kot kulturna travma*. Založba /cf*

Zaviršek, D (2009). Social Work with Adults with Disabilities: An International Perspective. Critical Commentary. *British Journal of Social Work, Volume 39, No. 7, October 2009, pp. 1393-1405*.

Zaviršek, D., Krstulović, G., Leskošek, V., Videmšek, P., Bohinec, M., Pečarič, E., Jeseničnik, N., Poropat., K. (2015), *Analiza sistema institucionalnega varstva in možnosti nevladnih organizacij zagotavljati storitve v skupnosti za uresničevanje deinstitutionalizacije v Sloveniji*. YHD, Društvo za teorijo in kulturo hendikepa.

Morda je potrebno razmišljati o podobni vključevanja ali pa o učinkovitosti okolja pri tem – veliko bolj kot o tem, kako po principu »naravnih zakonov«
nekomu omogočiti oz. onemogočiti kakovostno sodelovanje; o pomenu vključenosti ali pa o